

## Törökországi portyán

A nemrég alakult budapesti *Rodostó Alapítvány* tagjainak, a *Magyar Tudományos Akadémia*, az illetékes magyar intézmények képviselőinek (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Külügyminisztérium, Határon Túli Magyarok Hivatala) tisztségviselőinek társaságában, a Háromszéki Mikes Kelemen Közművelődési Egyesület, a Magyarok Székelyföldi Társasága, a Kovászna Megyei Könyvtár, a baróti Gaál Mózes Egyesület, a bukaresti Művelődési Minisztérium képviselőinek jelenlétében a Szent István-i Magyarország ezer éves évfordulóján, a Rákóczi szabadságharcra, 1848–1849-re, 1956-ra emlékezve magyar zászlók lengedeztek az isztambuli protestáns és a katolikus temetőben elhantolt magyar szabadságharcosok síremlékei fölött. A négynapos ünnepségsorozat csúcspontjaként *Rodostóban* (Tekirdag) leleplezték Mónus Béla fafaragó háromalakos térplasztikai alkotását lepleztük le és elhelyeztük virágkoszorúinkat a monumentális alkotás előtt. A Mikes-emlékműavatáson Rodostó polgármestere mondott beszédet, majd díszes emléklapet adott át Szickné Tóth Kornéliának, a Rodostó Alapítvány elnökének és Mónus Béla alkotóművésznek, Hopp Lajosnénak, a neves Mikes-kutató özvegyének. Jelen volt Osman Tabak úr az isztambuli magyar nagykövet, valamint Erdagan Erken úr, a rodostói tiszteletbeli magyar konzul.

Társainkkal együtt aligha éltünk át meghatóbb pillanatokat, szeretőbb gondoskodást és ránkfigyelést, mint a majdnem egyhetes ott-tartózkodásunk alatt.

Történelmi ismereteink, irodalmi és másféle beidegződéseink nem ezt a képet alakították ki bennünk a törökökről. Kerestük is – és keressük ezután is –, mi lehet ennek a magyarázata. A legkedvesebb magyarázatot talán *Ali Kabul*, a Rákóczi Múzeum igazgató-mindenese fejtette: Szulejmán szultán tulajdonképpen barátságos fogadtatást várt a magyaroktól, azt, hogy kardcsapás nélkül vonulhat át Magyarországon Bécs ellen. De a magyar kardot rántott: II. Lajos magyar király már a mohácsi csata előtt meggyilkoltatta a török követet.

Nem baj, ha a török így tudja. Mi másképp látjuk és emlékezünk: feltétlen behódolást, tényszerést óhajtottak. Érdekes volt *Pálffy Géza* történész a fejtegetése: eszerint a török vezetés véleménye megoszlott arról, hogy merre induljanak hódító útjukra. A kérdés az volt, hogy Kis-Ázsia és Észak-Afrika felé terjeszkedjenek-e, ellenőrzésük alá vonva az indiai és általában az ázsiai kereskedelmet. A török azonban a szárazföldi hadviselést „kedvelte”, nem volt megfelelő tengeri flottája, ezért indult Északra, Európa felé.

*Mónus Béla* budapesti fafaragóművész korábban a zágoni Mikes-tölgyek egyikének letört ágából faragott szobrot, amely ma a Mikes-Szentkereszty udvarház parkjának egyik ékesége. Amíg dolgozott, felrázta az elfásulásra, tunyaságra hajlamos zágoniakat. Molnár Gizi néne, a Mikes-kert önkéntes botosispánja állandóan a sarkában volt, jó szóval, egy-egy kupica pálinkával biztatta: – *Művész úr, vajon készen lesz-e az avató ünnepségre a szobor? Mások élelmiszeres kosarat vittek a fa mellé, hiszen tudták, hogy Mónus, mielőtt kifaragta volna a szobrot, ötször tért-fordult Budapest és Zágon között, hol baráti segítséggel, hol a saját zsebére. A zágoniak szállást is adtak, s amikor a munkálatok annyira haladtak, került szállítóeszköz is. Kiss Öcsi vállalkozó, jelenleg Zágon polgármestere a szobrot az idő viszontagságaitól megkímélendő, Mónus tervei alapján a park épületeinek stílusához igazított nyitott kerti házikót (filagóriát) is építtetett. Mónus tehát zágoni ténykedésével egy nagy hagyományú, de néha el-elalvó közösség munkáját is élénkítette, kéretlen is összefogásra sarkallta. S az egész „műveletet” *Kocsis Tünde*, a Mikes Művelődési Központ mindenese irányította.*

Mónus Bélával való beszélgetésünkre tőlünk ezeregyszáz kilométerre, a rodostói központi parkban, a szobor leleplezése alkalmával került sor.

*Mónus Béla:* Ez a rodostói feladat a zágoni munkámban gyökerezik. Ott ismertem és szerettem meg tulajdonképpen Mikes lelkvilágát, alkotásainak szépségét. Az ottani munka kapcsán be kellett ásnom magamat a Mikes-birodalomba, s ezeket az érzelmeket most is használtam.

Érdekes a rodostói munkám története is. A Duna Televízió készített egy filmet itt, Rodostóban. Az egyik operatőr emlékezett arra, hogy Zágonban én készítettem a szobrot. Ezt elmondta a Rodostó Alapítvány elnökének, aki felhívott és felkért, hogy készítem el Rodostó számára is ugyanazt a szobrot. A törökökkel már azelőtt beszéltek erről a dolgról, s valamiképp a zágoni szobor fotóját is eljuttatták hozzájuk. A törökök is ugyanolyan szobrot kértek volna, mint a zágoni, de olyan fát nem lehetett találni. Nem is nő még egyszer olyan tölgy! Ezért a tervet módosítani kellett, három szoborban komponáltam meg azt, amit Zágonban egy fa foglalt magába. Ugyanaz az üzenete ennek a három alkotásnak is, mint annak, amit Zágonban faragtam. A középső alak itt is a fába zárt Mikes Kelemen ábrázolja, a bal szélső pedig, egy idős nőalak a szülőföld allegóriája. A törököknek az volt a kívánságuk, hogy ennek a nőalaknak egy pergamenlevelet kell a kezében tartania, mert ők a *Nagynénét* szeretik.

Hogy a kompozíció teljes legyen, a jobb oldalra egy fiatal leányt faragtam, a szerelem allegóriáját. Ezt tartottam a legfontosabb tényezőnek, amitől Mikes Kelemen egész életében el volt zárva. Soha nem térhetett vissza a szülőföldjére, soha nem alapíthatott családot. Ezért gondoltam, hogy ez a szoboregyüttes így teljes, és hálstennek, ez az elképzelés találkozott a törökök kívánságával is. A Rodostó Alapítvány elnökének is igen tetszett az ötlet. A többi már az én dolgom volt, senki a munkámba nem szólt bele.

• *Értem a kétoldali nőalak allegorikus voltát, de a magyar ember, vagy Mikes jó ismerői bizonyára Édes Nénémre és Kőszegi Zsuzsikára gondolnak.*

Ezt a témát nagyon lazán kezelem. Ha valaki így látja, az is jól látja. Nem akarom didaktikusan belemagyarázni, hogy márpedig ebben azt kell látni, amire én gondolok. Sőt, az a jó, ha minél több gondolatot ébreszt a szoboregyüttes. Aki Mikes leveleit ismeri, nyilván a Kőszegi Zsuzsira is gondol, más pedig egy szép leánylakra. Én nem akarom megnevesíteni sem a fiatal leányt, sem az idős nőt. Ő több, mint Édes Néném. Többször hangsúlyoztam, hogy véle szeretném láttatni a szülőföldet.

• *A zágoniak segítőkészségéről, emberi kapcsolataid alakulásáról talán még túlozva is sok szépet mondtál. Összenőttél az ottani emberekkel, Mikes összehozott benneteket. Rodostóban voltak-e hasonló élményeid?*

A Jóisten, úgy látszik, a tenyerén hordoz engem. Ahol megfordultam – öt országban van szobrom –, gyakorlatilag ugyanezt a jelenséget tapasztaltam. Törökországban is. Előbb azon csodálkoztak, hogy a szobor még sehol sincs, de én jövök, megyek, intézkedem, alapot ásatok. Amikor megérkeztek a ládák és kibontották, akkor még mindig csak három hatalmas fadarabot láttak, s nem tudták, hová tegyék az egészet. Tudták, hogy szoborállítás lesz, Mikesről sokat nem tudtak, nekem kellett magyarázgatnom, hogy ki is volt ő. Voltak politikai ellentétek is, mert a városvezetésből néhányan nem akarták, hogy több magyar emlékmű legyen Rodostóban. Van Rákóczi Emlékmúzeum, van monumentális Rákóczi-szobor a központi parkban, van Magyar utca, minek még egy szobor?

Mondtam, hogy ez a két ember elválaszthatatlan, érzelmileg apa és fiúként kapcsolódtak egymáshoz, a hogy Mikes a modern magyar irodalmi nyelv egyik korai megteremtője. A lényeg az, hogy amikor kibontották a ládákat, nagyon megtetszettek a szobrok mindenkinek. A legegyszerűbb munkásnak is. Húsz-harminc napszámot fogadtak erre a napra. Darut nem vihettek be a parkba, mert az tönkreteszi a gyönyörű, nyírt gyepet. Esetleg megsérti a szobrokat is. Amikor az egytonnás középső elemet a park közepébe vitték, csak a csupaszkézűk volt minden emelőeszköz. Pusztá kézzel vitték és ugyanígy emelték függőleges helyzetbe. Volt ebben valami nagyon magasztos és szép, ahogyan az emberek a hatalmas fát, mint valami hangyák, ritmusra lépve a helyszínre szállították. Másnap már az utcán mindenfelől rámköszöntek, a közelben focizó kisgyermek a tengerparti „dühöngőben” (játsszóter) félbeszakították a meccset és autogramot kértek. Ebből érzem, hogy a szobrot megszerették. Mikesről nem sokat tudhatnak. Esztétikailag fogta meg őket a kompozíció és a szoborcsoport anyaga. A fa. Annak a gyönyörű színe, erezete, formája. Az emberek megérik a belefektetett fizikai

munkát is. Ezt nem lehet formálni, mint az agyagot. A nyolcan centis átmérőjű fából, hogy abból leányalak legyen, körülbelül egyharmadát le kellett faragnom. Forgácsként.

• *A szimbolikus, allegorikus alakok, motívumok is közelebb viszik a népi lélekhez ezeket az alkotásokat?*

Azt tapasztaltam, hogy az én munkáim az egyszerű embereknek jobban tetszenek, inkább megérik, hogy mit akarok, mint a magas képzettségűek. Én autodidakta vagyok. Ezek a szobrok kicsit naivak, népiesek, az arányok szándékosan eltolódnak, például Mikesnek jóval nagyobb a keze. Ez az egyszerű ember fantáziáját inkább elindítja. A kéz, a fej, a tekintet nagyon fontos számomra. Néha egy kézzel többet lehet elmondani, mint egy arccal. Mind a három figuránál vigyáztam a kéztartásra. A leányé kecses, Mikes felé hajló, így nyújtja a virágot felé. Ez természetes testhelyzetben így nem valósítható meg. Mikes is szinte kicsavarja a kezét, annyira kiteríti. A törökök ezt tökéletesen értik, ők is a nyitott tenyeret mutatják Allah felé. Ők lehet, hogy az imádkozó embert látják. És ez nem baj. A galamb a zágoni kompozíción is megjelenik. Itt is. Ez a békességnek a szimbóluma. Az idős nőnek nagyon ráncos kezét faragtam. Az idő, a kor megviselte, meggyötörte, arca mégis biztató.

• *Hogyan jutottál a balatonfüredi fához?*

Teljesen véletlenül. Kerestünk Miskolc, Sopron vidékén. Erdészeket hívtam fel. Végül is két dolog döntött: a füredi erdészet – igazgatója *Németh Sándor* erdőmérnök – ingyen adta a három hatalmas szálfát. És eléggé száraz volt, hogy megmunkálható legyen. Értéke legalább százötvenezer forint. Arra is gondoltunk, hogy Zágon környékéről hozunk fát, de az idő szorított. Három hónap alatt végeztem el, hajnaltól késő estig dolgoztam Füreden. A tölgyfák szálegyenesek voltak. Ív alakúra kellett faragnom.

• *Voltak-e technikai vagy egyéb bonyodalmak munka közben?*

Ezeket én már el is felejtettem. Az egytonnás fát néha meg kellett fordítani. Ehhez erőgép kellett. Egy liter borért vagy egy jó szóért megemelték a fát. A vámolás miatt pontosan le kellett mérlegelni. Mivel mérjem meg? Jött egy teherautó, egy falepen lemérték. A bürokrácia és a közöny szüli a problémákat. A segítség mindig váratlanul jön. Egy török kamion ingyen szállította erre a hatalmas távolságra. Közben a magyar vámos nem akarta kiengedni. Azt hitték, hogy ez egy antik darab, hogy csempész vagyok. Mind esküdözhettem, hogy tegnap még faragtam. Kicsomagolták. Ezzel nagyon sok időt veszítettünk. Ezt Rodostóban kellett bepó-



*Emléktábla az isztambuli bencés szerzetesek templomában, amit a magyar kormányfő újítottatott fel*

tolnom. A szobor egy héttel ezelőtt még a vámnál volt. Öt nap alatt a helyi hatóságok teljes szívvel-lélekkel mellém álltak. A polgármester is, aki görögországi útjáról mondott le, és személyesen jelen volt, amíg a szoborcsoport a helyére került. Virágot ültetett, kérte, érsek egyet vele, hogy a gyeptéren kör alakban tölgyfadarabokat építsenek be, hogy a fűvet védjék. Ez aztán, amint kiderült, a kompozíciót gazdagítja.

- *Hol vannak még munkáid?*

Japánban, Kárpátalján, Zágomban és Németországban.

*Sylvester Lajos*



*Mónus Béla fafaragó művész a Mikes szoborkompozíció*